

تعرض به سفارت جمهوری اسلامی ایران در دانمارک از منظر حقوق بین الملل

معین سعدی^{۱*}

چکیده

تعرض به سفارت جمهوری اسلامی ایران در دانمارک توسط شخصی مسلح، با اعتراض مقامات سیاسی دولت ایران همراه بود که به فراخواندن سفیر دولت دانمارک از سوی وزارت امور خارجه منجر شد. این موضوع منظر حقوق بین الملل نیز قابل بررسی است. تحقق مسئولیت بین المللی با توجه به نقض کنوانسیون وین ۱۹۶۱ در خصوص روابط دیپلماتیک و کنوانسیون وین ۱۹۶۳ در خصوص روابط کنسولی برای دولت دانمارک از منظر حقوق بین الملل قابل تصور است. این پژوهش با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی به این موضوع پرداخته است. با تحقق مسئولیت بین المللی دولت دانمارک، پیامدهای آن عمل متخلفانه نیز متعاقبا گریبان گیر دولت دانمارک می شود که دانمارک را ملزم به اطمینان و تضمین به عدم تکرار آن عمل متخلفانه بین المللی و همچنین جبران خسارات می کند.

کلید واژه ها: سفارت جمهوری اسلامی ایران- دانمارک- کنوانسیون ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳ وین- مسئولیت بین المللی، عمل متخلفانه بین المللی- حقوق بین الملل.

مقدمه

در تاریخ ۱۵ مهر ماه سال ۱۴۰۱ (برابر با ۷ اکتبر ۲۰۲۲)، سفیر کشور جمهوری اسلامی ایران، خانم افسانه نادی پور، در محل سفارت کپنهاگ^۲ مورد حمله شخصی مهاجم حامل سلاح سرد قرار گرفت و در پی آن یکی از کارمندان مجروح و صدماتی به خودروهایی سفارت وارد آمد.^۳ پس از حمله صورت گرفته توسط شخص مسلح سفیر دانمارک در ایران به وزارت امور خارجه احضار و مراتب اعتراض رسمی به تامین امنیت سفارت و دیپلمات های کشور جمهوری اسلامی ایران به اطلاع سفیر دانمارک رسانده شد.^۴

حمله به سفارت جمهوری اسلامی ایران علاوه بر ابعاد سیاسی آن، دارای ابعاد حقوقی گسترده ای از منظر حقوق بین الملل از جمله نقض حقوق دیپلماتیک و ایجاد مسئولیت بین المللی برای دولت دانمارک است. بررسی نقض حقوق دیپلماتیک و مسئولیت بین المللی دولت دانمارک در خصوص تعرض به سفارت جمهوری اسلامی ایران از اهمیت بسیاری برخوردار است. روابط دیپلماتیک که سابقه دیرینه ای از دوران باستان تا به امروز داشته است، دارای قواعد و مقررات خاص خود می باشد که طبق آن دولت ها ملزم به رعایت آن هستند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۱: ۳۸۸). حقوق دیپلماتیک خود یکی از شاخه های حقوق بین الملل است و تنظیم کننده روابط دیپلماتیک است و می توان آن را یکی از سیاسی ترین شاخه های حقوق بین الملل به

^۱ . معین سعدی، دانشجوی حقوق بین الملل دانشگاه قم، قم، ایران - آدرس ایمیل: moein.saadi74@gmail.com

^۲ . Copenhagen

^۳ . <https://en.mfa.gov.ir/>

^۴ . Ibid.

حساب آورد (ابوالوفا، ۱۳۹۳: ۱). از طرفی مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها که به نوعی با تمام شاخه حقوق بین‌المللی در ارتباط است از اهمیت ویژه‌ای در حقوق بین‌الملل برخوردار می‌باشد؛ زیرا که ارتکاب عمل متخلفانه بین‌المللی باعث ایجاد مسئولیت برای دولت‌ها می‌گردد (سیفی، ۱۴۰۰: ۹). در واقع حقوق مسئولیت بین‌المللی زمانی تحقق می‌یابد که قاعده اولیه‌ای نقض شده باشد و سپس قاعده ثانویه برای آن عمل متخلفانه بین‌المللی فعال گردد (قاسمی، ستایش‌پور، ۱۳۹۹: ۱۹۲). در این جستار، تعرض به سفارت جمهوری اسلامی ایران از منظر حقوق بین‌الملل عام با توجه به نقض حقوق دیپلماتیک مرتبط با کنوانسیون وین^۵ و ۱۹۶۱ و همچنین کنوانسیون وین^۶ ۱۹۶۳ که متعاقباً باعث ایجاد مسئولیت بین‌المللی دولت دانمارک به جهت نقض قاعده اولیه^۷ و تحقق قاعده ثانویه^۸ می‌گردد، بررسی خواهد شد. مقاله پیش‌رو با استفاده از روش کتابخانه‌ای و استناد به کتب، مقالات، اسناد بین‌المللی و سایت‌های معتبر اینترنتی به واکاوی موضوع پرداخته است.

۱. تاریخچه روابط دیپلماتیک ایران و دانمارک

آغاز روابط دیپلماتیک کشور ایران و دانمارک را باید از دوران سلطنت صفویه دانست. در آن دوران آن منطقه دینمرق یا دنمارک نیز نامیده می‌شد (کاظم بیگی، ۱۳۹۳: ۲۵۲). در سال ۱۶۹۱ فرستاده کشور ایران در زمان سلطنت سلطان سلیمان مامور شد که پیام پادشاه ایران را به کریستیان پنجم^۹ پادشاه دانمارک در خصوص پرداخت غرامت به دلیل تصرف اموال تجار ایرانی که باید توسط کمپانی هند شرقی پرداخت می‌شد، برساند. تجاوزات نظامی بریتانیا در ایران در سده ۱۹ میلادی منجر به فعالیت دیپلماتیک کشور ایران در اروپا گردید که از جمله آن می‌توان به عهدنامه مودت و تجارت مشتمل بر ۶ فصل با اعتباری ۱۲ ساله اشاره نمود.^{۱۰} برقراری رسمی روابط دیپلماتیک بین کشورهای ایران و دانمارک را باید مربوط به دوران رژیم پهلوی و امضای عهدنامه مودت بین دو کشور در خصوص خط راه آهن سراسری ایران دانست.^{۱۱} با سفر رسمی محمدرضا پهلوی در سال ۱۹۵۶ میلادی به دانمارک، برای اولین بار سفارت ایران در دانمارک گشایش پیدا نمود و علی اصغر ناصر اولین سفیر ایران در دانمارک منصوب گردید. در سال‌های بعد با گسترش روابط دو کشور دانمارک و ایران، انجمن دوستی ایران و دانمارک در کپنهاگ تاسیس گردید.

با انقلاب اسلامی ایران، روابط جمهوری اسلامی ایران و دانمارک وارد مرحله جدید گردید و روابط دو کشور تحت شعاع اختلافات سیاسی کشور جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا قرار گرفت و بعضاً در مراحل روابط اقتصادی دو کشور به حالت تعلیق در آمد که بعدها با ترمیم روابط از سر گرفته شد. بطور کلی روابط دو کشور جمهوری اسلامی ایران و دانمارک دچار تنش‌هایی فراوانی بوده است که بعضاً منجر به کشانده شدن تنش‌ها به سفارت‌خانه‌های دو کشور شده است. در دوره

⁵ . 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations

⁶ . 1963 Vienna Convention on Consular Relations

⁷ . Primary Rules

⁸ . Secondary Rules

⁹ . Christian V of Denmark

^{۱۰} . مجموعه معاهدات دولت علیه ایران با دول خارجه، به کوشش: موتمن الملک، تهران ۱۹۰۸م، صص ۱۱۰-۱۱۵.

ریاست دانمارک بر اتحادیه اروپا شرایطی برای سفرهای چند تن از مقامات دانمارکی فراهم شد که با شدت گرفتن بحران کاریکاتورها در سال ۲۰۰۵ متوقف شد. در آن سالها روابط کشورهای اسلامی با دولت دانمارک به وخامت کشیده شد. در ایران تظاهرات زیادی بر علیه دولت دانمارک در نتیجه چنین اقدامی صورت گرفت که سفارت دانمارک مورد حمله عده‌ای از تظاهرکنندگان قرار گرفت که باعث تعلیق روابط دو کشور شد. این تعلیق در سال ۲۰۰۶ لغو و سفارت دانمارک در تهران مجدداً آغاز به کار کرد. در طی سال‌های بعد و در بحران همه‌گیری کرونا همکاری‌هایی بین دو دولت صورت گرفت که از جمله آن می‌توان به آغاز فعالیت مرکز بهداشتی و درمانی مشترک جمهوری اسلامی ایران و دانمارک نام برد.^{۱۲} در سال ۲۰۱۵ وزیر امور خارجه دانمارک به همراه هیئت اقتصادی و سیاسی وارد ایران شد و با مقامات سیاسی جمهوری اسلامی ایران وارد مذاکره گردید که در طی این سفر یک تفاهم‌نامه بانکی به امضاء طرفین رسید. در همان سال گفتگوهای تخصصی در حوزه حقوق بشر میان دو کشور صورت گرفت. در سال ۲۰۱۷ نیز نشست کنسولی میان دو کشور در کپنهاگ برگزار شد و در طی آن به راه‌های ارتقای این روابط اشاره شد. در سال ۱۳۹۸ و به دنبال حمله تروریستی گروهک الاحوازیه در شهر اهواز و حضور سرکردگان این گروهک در دانمارک، تهران تقاضای پیگیری قضایی و قاطع از دانمارک را نمود. در ۱۵ مهر ۱۴۰۱ سفیر کشور جمهوری اسلامی ایران مورد حمله‌ی شخصی مسلح به سلاح سرد قرار گرفت که منجر به صدمه یکی از کارمندان دیپلماتیک که در جهت حفظ جان سفیر جمهوری اسلامی در مقام دفاع برآمده بود، شد و به تعدادی از خودروهای متعلق به سفارت آسیب وارد آمد. در این راستا، سفیر دانمارک در ایران از سوی وزارت امور خارجه احضار و مراتب اعتراض مقامات ایرانی به او رسانده شد؛ بطوری که عمل دولت دانمارک در خصوص عدم حفاظت از اماکن و کارمندان دیپلماتیک سفارت کشور جمهوری اسلامی ایران را نقض کنوانسیون وین ۱۹۶۱ خوانده شد.^{۱۳}

۲. بررسی مصونیت دیپلماتیک اماکن و سفراء بر طبق کنوانسیون‌های وین ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳

اصولاً سفیران بالاترین جایگاه در بین ماموران دیپلماتیک را دارا هستند و وظیفه هماهنگی امور در خصوص امور داخلی و همچنین ارتباط با دولت فرستنده و پذیرنده را دارند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۹۱: ۳۹۲). در واقع طبق طبقه‌بندی که در کنگره وین ۱۸۱۵ به تصویب رسید، سفیر به عنوان اولین طبقه با بالاترین عنوان، معرفی شده است (صدر، ۱۳۹۳: ۴۳). ماده ۱۴ از عهدنامه وین ۱۹۶۱ در خصوص روابط دیپلماتیک کشورها در این مورد تصریح نموده است که سفیران و نونس‌ها^{۱۴} (سفیران پاپ) در رده اول تقسیم‌بندی روسای دیپلماتیک قرار دارند (VCDR, 1961: Art. 14). با توافق دو کشور در خصوص ایجاد نمایندگی دیپلماتیک در کشور یکدیگر، دولت‌ها ماموران دیپلمات خود را جهت انجام مأموریت با رضایت قبلی دولت پذیرنده، که پذیرش نامیده می‌شود، ارسال می‌نمایند (صدر، ۱۳۹۳: ۴۴). ماموران در جهت انجام وظایف خود از مصونیت خاصی برخوردار هستند که اصطلاحاً مصونیت دیپلماتیک نامیده می‌شود و آن‌ها را به موجب برخی از عهدنامه‌های بین‌المللی از

^{۱۲} . پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری جمهوری اسلامی ایران، دیدارهای خارجی، قابل دسترسی در <<https://www.president.ir>>، آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۹/۱۲.

^{۱۳} . پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، امور خارجه، قابل دسترسی در: <<https://dolat.ir>>، تاریخ آخرین بازدید: ۱۴۰۱/۹/۱۰.

تعقیب قضایی دادگاه‌های داخلی کشور پذیرنده مصون می‌دارد (Ross, 2011: 181). اصولاً سفرا در نزد دولت‌ها نه تنها دارای مصونیت بلکه دارای مزایایی نیز می‌باشند. مصونیت در لغت به معنی محفوظ ماندن است (دهخدا، ۱۳۸۵: ۴۱۱۲). در اصطلاح حقوق عمومی، مصونیت حالت خاصی است که دارنده آن از تعرض محفوظ می‌ماند (لنگرودی، ۱۳۹۲: ۶۵۷). مزایا شامل امتیازاتی است که شامل افراد معمولی نیست؛ یعنی حق استفاده از آن را تنها ماموران دیپلماتیک دارند (صدر، ۱۳۹۳: ۷۷). مصونیت در حقوق بین‌الملل به معنی عدم تعقیب قانونی شخصی است که دارنده مصونیت دیپلماتیک است. ماده ۲۲ از کنوانسیون ۱۹۶۱ به موضوع مصونیت اماکن دیپلماتیک پرداخته است. در بند اول ماده ۲۲ کنوانسیون وین، از مصونیت ورود به اماکن دیپلماتیک توسط دولت پذیرنده سخن به میان آمده و آن را مشروط به اذن رئیس ماموریت دانسته است (VCDR, Art. 22: 1961). همچنین، ماده ۲۹ از کنوانسیون ۱۹۶۱ در مورد مصونیت ماموران دیپلماتیک بیان نموده است که: «شخص مامور دیپلماتیک مصون است و نمی‌توان او را به هیچ عنوان مورد توقیف یا بازداشت قرار داد. دولت پذیرنده با وی رفتار محترمانه‌ای که در شان او است خواهد داشت و اقدامات لازم را برای ممانعت از وارد آمدن لطمه به شخص و آزادی و حیثیت او اتخاذ خواهد کرد» (VCDR, 1961: Art. 29). نکته‌ای در این ماده قابل عرض است، این است که ماموران دیپلماتیک بعضاً خود را باید در معرض بی‌حرمتی و تجاوز قرار ندهند. (صدر، ۱۳۹۳: ۱۰۰). در قضیه حمله به سفیر جمهوری اسلامی ایران در دانمارک نیز با چنین مسئله‌ای برخورد نمی‌کنیم. در واقع، حمله شخص مسلح به سفیر جمهوری اسلامی در خود سفارت اتفاق افتاده و تعدادی از خودروهای سفارت آسیب دیده است. بنابراین، این موضوع که سفیر ایران در مکان‌هایی رفت و آمد داشته که از لحاظ امنیتی خطرناک تلقی می‌شوند، منتفی است و نمی‌توان به این مورد استناد نمود. از طرفی دولت دانمارک در خصوص تامین امنیت ماموران دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران بر طبق مواد ۲۲ و ۲۹ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ دچار قصور شده است. این عمل دولت دانمارک که می‌توان آن را به نوعی ترک فعل دولت دانمارک تلقی نمود، موجب نقض قواعد بین‌المللی و متعاقب آن مسئولیت بین‌المللی آن دولت می‌شود. دولت دانمارک به عنوان میزبان نسبت به حفاظت از اماکن و اشخاص دیپلماتیک تعهد قانونی دارد. از این روی، استنکاف از انجام تعهد طبق ماده ۲۲ و ۲۹ کنوانسیون وین خود ترک فعل دولت دانمارک تلقی می‌شود. علاوه بر کنوانسیون ۱۹۶۱ وین در خصوص روابط دیپلماتیک کشورها، کنوانسیون ۱۹۶۳ وین در خصوص روابط کنسولی نیز از دیگر اسنادی بین‌المللی محسوب می‌شود که مبین مصونیت اماکن و اشخاص مربوطه است. ماده ۳۱ از کنوانسیون وین ۱۹۶۳ به مصونیت اماکن کنسولی از تعرض اشاره دارد و بیان می‌دارد که: «۱_ اماکن کنسولی تا حدود مقرر در این ماده حاضر مصونیت دارند. ۲_ مقامات پذیرنده نمی‌توانند در به آن قسمت از اماکن کنسولی که منحصر برای امور پست کنسولی مورد استفاده می‌گردد داخل شوند مگر با رضایت رئیس پست کنسولی یا شخصی که از طرف او تعیین می‌شود یا رئیس دولت ماموریت دیپلماتیک دولت فرستنده. لیکن در صورت وقوع آتش سوزی یا حوادث ناگوار دیگری که مستلزم اقدامات حفاظتی فوری باشد رضایت رئیس پست کنسولی را می‌توان کسب شده فرض کرد ۳_ تحت مقررات بند ۲ ماده حاضر دولت پذیرنده وظیفه‌ای خاص دارد کلیه تدابیر لازم را به منظور این که اماکن کنسولی مورد تجاوز و خسارات قرار نگرفته و آرامش و شئون آن متزلزل نگردد، اتخاذ نماید» (VCCR, 1963: Art. 31). همچنین ماده ۵۹ از کنوانسیون وین ۱۹۶۳ نیز در این خصوص بیان داشته است که دولت پذیرنده باید تمام اقدامات لازم در خصوص حفظ امنیت اماکن پست کنسولی تحت ریاست مامور کنسولی افتخاری را به عمل آورد (VCCR, 1963: Art. 59). در قضیه تسخیر

سفارت ایالات متحده آمریکا توسط دانشجویان پیرو خط امام خمینی (ره) نیز با چنین قضیه برخورد می‌کنیم. در این قضیه دولت ایالات متحده آمریکا با استناد به نقض کنوانسیون وین ۱۹۶۱ توسط جمهوری اسلامی ایران در دیوان بین‌المللی دادگستری طرح دعوی نمود که دیوان در طی رای نهایی خود جمهوری اسلامی ایران را به جهت ترک فعل صورت گرفته در تامین امنیت سفارت و ماموران آن دارای مسئولیت بین‌المللی اعلام نمود (منصوریان، ۱۳۸۰: ۱۴۶). بنابراین، تحقق مسئولیت بین‌المللی دولت دانمارک در قضیه تعرض به سفیر جمهوری اسلامی ایران متعاقب نقض تعهد به وجود آمده مطرح است.

۳. تحقق مسئولیت بین‌المللی دولت دانمارک

مسئولیت بین‌المللی از جمله مباحث بسیاری کلیدی در روابط بین‌المللی دولت‌ها با یکدیگر است. مسئولیت بین‌المللی از جمله شاخه‌های حقوق بین‌الملل بوده که با تمامی شاخه‌های حقوق بین‌الملل ارتباط دارد (سیفی، ۱۴۰۰: ۹). حقوق مسئولیت بین‌المللی زمانی تحقق پیدا می‌کند که تعهد اولیه‌ای نقض شده باشد که متعاقب آن مسئولیت ثانویه‌ای برای دولت یا دولت‌های متخلف ایجاد شود (سیفی، ۱۴۰۰: ۱۴). در خصوص مبنا مسئولیت بین‌المللی دو نظریه خطا و خطر مطرح است. بر طبق نظریه خطا که از آن به مسئولیت ذهنی نیز یاد می‌شود، مسئولیت زمانی تحقق می‌یابد که خطا یا سهل‌انگاری مرتکب ثابت گردد (قرخی، ۱۳۹۵: ۴). نظریه خطر بر این موضوع تاکید دارد که تخلف و قصور به هر نحوی که باشد، موجب مسئولیت بین‌المللی دولت می‌گردد. قواعد مربوط به مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها که توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد به صورت طرح پیش‌نویس در سال ۲۰۰۱ تدوین گردید، بعضاً دارای جنبه عرفی می‌باشند. ماده ۱ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱، بیان می‌دارد که هر عمل متخلفانه بین‌المللی دولت‌ها موجب مسئولیت بین‌الملل آن‌ها می‌گردد (ARSIWA, 2001: Art. 1). ماده ۱ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ از قدیم در روابط بین‌الملل وجود داشته است و توسط دولت‌ها پذیرفته شده بود. فعل متخلفانه بین‌المللی برای اینکه در عرصه بین‌المللی به وقوع برسد ابتدا باید قابل انتساب به آن دولت باشد و همچنین نقض تعهد بین‌المللی محسوب شود (ARSIWA, 2001: Art. 2). بنابراین، برای اثبات تحقق مسئولیت بین‌المللی دولت دانمارک باید ابتدا دو عنصر انتساب و نقض تعهد به اثبات برسد.

۳-۱. انتساب عمل متخلفانه بین‌المللی به دولت دانمارک

عمل متخلفانه بین‌المللی بر طبق ماده ۲ مجموعه مواد زمانی محقق می‌گردد که ابتدا قابل انتساب به دولت یا دولت‌های متخلف باشد. در قضایا متعددی به عنصر انتساب از سوی محاکم بین‌المللی اشاره شده است. از جمله قضیه‌های مرتبط با عنصر انتساب می‌توان به قضیه کارکنان دیپلماتیک و کنسولی ایالات متحده آمریکا در تهران اشاره نمود که در آن دیوان بیان می‌دارد که اعمال مورد نظر در خصوص انتساب به دولت ایران باید محرز گردد (ICJ Rep, 1981: para. 56). همچنین در قضیه *wheel Company* کمیسیون دعاوی مکزیک و ایالات متحده آمریکا، شرط احراز مسئولیت بین‌المللی را انتساب فعل متخلفانه بین‌المللی معرفی نموده است (ILC comments on article 2: 2001: p. 34). رفتاری متخلفانه دولت شامل فعل یا ترک است که به هر صورت منتسب به دولت است.

در قضیه حمله مسلحانه به سفیر جمهوری اسلامی ایران، بر طبق قواعد مربوط به حقوق مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها مندرج در مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱، دولت دانمارک به عنوان کشور پذیرنده، موظف به محافظت از سفیر ایران در محل سفارت است که عمل محافظت از سفیر بر طبق مقررات کنوانسیون وین ۱۹۶۱ اعمال نگردیده و باعث آسیب جانی به کارمند سفارت جمهوری اسلامی ایران و همچنین اموال سفارت از جمله خودروهای مستقر در محل سفارت شده است. این عمل دولت دانمارک، مصداق بارز ترک فعل و عمل متخلفانه بین‌المللی صورت گرفته بر طبق ماده ۲ مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱، منتسب به دولت دانمارک است.

۳-۲. نقض تعهد بین‌المللی دولت دانمارک

عمل متخلفانه بین‌المللی علاوه بر عنصر انتساب که اولین عنصر برای تحقق مسئولیت بین‌المللی محسوب می‌شود بر طبق ماده ۲ مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل باید نقض تعهد بین‌المللی نیز تلقی گردد. در خصوص این ماده باید تاکید نمود که نقض تعهد در واقع عدم تطابق رفتار دولتی است که طبق مقررات بین‌المللی باید انجام بدهد و عدم رعایت آن منجر به مسئولیت بین‌المللی آن دولت می‌شود و باعث ایجاد روابط حقوقی جدید می‌گردد (ILC comments on article 2, 2001: p. 54). دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه فعالیت نظامی و شبه نظامی در نیکاراگوئه به مغایرت با یک قاعده معین اشاره نموده است (ICJ Rep, 1986: paras. 115 & 186). در خصوص نقض تعهد بین‌المللی گفته شده است که عمل متخلفانه بین‌المللی موجب تعهد بین‌المللی می‌گردد فارغ از اینکه منشأ تعهد چه چیزی است. در قضیه Gabčíkovo Nagymaros Project به این موضوع پرداخته شده است (ICJ Rep, 1997: para. 47).

در قضیه حمله فرد مسلح به سفیر جمهوری اسلامی ایران در دانمارک نیز با توجه به اینکه ترک فعل صورت گرفته از سوی دولت دانمارک نقض تعهد بین‌المللی دولت دانمارک بر طبق کنوانسیون وین ۱۹۶۱ که مطابق مواد ۲۲ و ۲۹، دولت پذیرنده ملزم به محافظت از اماکن و کارکنان دیپلماتیک کشور فرستنده است، از این رو، عمل متخلفانه دولت دانمارک نقض تعهد بین‌المللی بوده است و موجب مسئولیت بین‌المللی دولت یونان بر طبق مواد ۲ و ۱۲ مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ است. این عمل دولت دانمارک که از آن به عنوان ترک فعل دولت یاد شده است، آثار و نتایجی را در پی خواهد داشت که در مواد ۲۸-۳۹ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ به آن پرداخته خواهد شد.

۴. پیامدهای عمل متخلفانه بین‌المللی دولت دانمارک

با بررسی انتساب و نقض تعهد دولت دانمارک در خصوص عدم حفاظت از اموال و اشخاص مربوط سفارت دولت ایران، حال باید به آثار و نتایج این عمل متخلفانه بین‌المللی پرداخت که در نتیجه نقض انتساب و نقض تعهد دولت دانمارک به وجود می‌آیند. کمیسیون حقوق بین‌الملل آثار و نتایج عمل متخلفانه بین‌المللی^{۱۵} را تحت عنوان محتوای مسئولیت بین‌المللی مورد بررسی قرار داده است. ماده ۲۸ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ به آثار و نتایج عمل متخلفانه بین‌المللی اشاره

¹⁵ . CONTENT OF THE INTERNATIONAL RESPONSIBILITY OF THE STATE

نموده است (ARSIWA, 2001: Art.28). این ماده بیان می‌دارد: «مسئولیت بین‌المللی دولت که بر اثر عمل متخلفانه بین‌المللی و مطابق مقررات بخش نخست ایجاد می‌شود متضمن آثار حقوقی است که در این بخش می‌آیند.»

ذکر ماده ۲۸ در خصوص آثار و نتایج عمل متخلفانه بین‌المللی نباید ما را از این مهم دور دارد که نقض تعهد بین‌المللی گرچه پیامدهایی را به همراه دارد اما باعث نمی‌شود که اجرای تعهد اولیه به کلی از بین برود. ماده ۲۹ مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ در این خصوص بیان می‌دارد که: «آثار حقوقی عمل متخلفانه بین‌المللی به موجب مقررات این بخش، بر تعهد مستمر دولت مسئول به اجرای تعهد نقض شده خدش‌های وارد نمی‌کنند.»

از مفاد ماده فوق می‌توان نتیجه گرفت که در قضیه تعرض به سفارت جمهوری اسلامی ایران گرچه نقض تعهد صورت گرفته است؛ اما تعهد اولیه یعنی اجرای مقررات کنوانسیون ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳ وین کماکان پابرجا است. در قضیه Gabcikovo-Nagymaros Project دیوان بین‌المللی دادگستری به چنین مسأله‌ای اشاره می‌کند و بیان می‌دارد که نقض اساسی مستمر طرفین موجب خاتمه معاهده ۱۹۷۷ نمی‌گردد.

پیامدهای عمل متخلفانه بین‌المللی را بطور کلی باید به توقف^{۱۶} و تضمین به عدم تکرار^{۱۷} و جبران خسارت^{۱۸} تقسیم نمود که در مواد ۳۰-۳۹ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل به تفصیل به آن پرداخته شده است.

۴-۱. تضمین به عدم تکرار

ماده ۳۰ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ به موضوع توقف و تضمین به عدم تکرار پرداخته است و بیان میدارد که: «دولت مسئول عمل متخلفانه بین‌الملل متعهد است که: الف) در صورت استمرار عمل متخلفانه، آن را متوقف کند؛ ب) در صورتی که شرایط ایجاب کند اطمینان و تضمینات مناسبی برای عدم تکرار آن ارائه دهد» (ARSIWA, 2001: Art. 30).

بنابراین، همانطور که در بند الف از ماده ۳۰ مطرح گردیده است، عمل متخلفانه باید در صورت استمرار متوقف شود. در خصوص این ماده باید ذکر نمود که توقف اصولاً جنبه سلبی دارد و اعمال آن وسیله‌ای برای پایان دادن به عمل متخلفانه بین‌المللی محسوب می‌گردد (ILC comments on article 30, 2001: p. 88). این در حالی است که تضمین به عدم تکرار جنبه‌ای پیشگیرانه دارد و منظور از آن پایبند کردن دولت متخلف به اجرای تعهد بین‌المللی است (ILC comments on article 30, 2001: p. 88). در قضیه ۱۱ آوریل بازداشت آقای یروودیا^{۱۹} به موضوع توقف اشاره شده است و دیوان استمرار بازداشت آقای یروودیا را نقض تعهد تعهد دولت بلژیک اعلام نموده است (ICJ Rep, 2002: para. 78). در این قضیه دولت بلژیک بر اساس اصل صلاحیت جهانی دستور به بازداشت آقای یروودیا داده بود که طبق استدلال دیوان بین‌المللی دادگستری مبنی بر مصونیت وزرای امور خارجه دولت بلژیک ملزم به لغو دستور بازداشت آقای یروودیا گردید. در قضیه اختلاف

¹⁶ . Cessation

¹⁷ . non- repetition

¹⁸ . Compensation

¹⁹ . Yerodia

دریانوردی دولت نیکاراگوئه نسبت به دولت کاستاریکا مرتکب نقض تعهد بین‌المللی شد که دیوان بصورت ضمنی نیکاراگوئه را ملزم به توقف عمل متخلفانه بین‌المللی نمود (ICJ Rep, 2015: para. 156). نکته قابل عرض در این ماده این است که طبق بند الف ماده الف عمل متخلفانه در صورتی باید متوقف گردد که استمرار داشته باشد. در حالی که عمل دولت دانمارک در این قضیه مستمر نبوده است و نمی‌توان به صرف عمل تخلف‌آمیز دولت دانمارک به بند الف ماده ۳۰ استناد نمود. کما اینکه در قضیه به شهادت رسیدن سردار سلیمانی این مساله مطرح است و نمی‌توان توقف عمل دولت آمریکا به صرف عمل تخلف‌آمیز یعنی به شهادت رساندن شهید سردار سلیمانی استناد نمود. اما در عین حال تضمین به عدم تکرار در همین قضیه بسیار پر اهمیت است (قاسمی، ستایش‌پور، ۱۳۹۹: ۲۰۰).

در کنار توقف می‌توان دولتی که مرتکب عمل متخلفانه بین‌المللی شده است را نیز در صورتی که شرایط ایجاب کند به تضمین به عدم تکرار محکوم نمود. ارائه تضمینات می‌تواند بصورت لفظی نیز مطرح گردد (ILC comments on article 30, Tomuschat, Thouvenin, 2001: p. 90). این اطمینان مربوط به تعهدات ثانویه مربوط نقض قاعده رفتاری است (Tomuschat, Thouvenin, 2001: p. 90). دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه نهنگ‌ها^{۲۰} به عنوان مثال به موضوع تضمینات به عدم تکرار اشاره نموده است و ضمن رای اعلام نموده است که ژاپن از اختیارات خود در خصوص کنوانسیون جاپا منع نمود (ICJ Rep, 2014: para. 247).

در قضیه حمله مسلحانه به سفیر جمهوری اسلامی ایران که باعث خسارات به اموال و کارمند سفارت شد، باید دولت دانمارک را در خصوص ترک فعل یاد شده بر طبق قواعد مربوط حقوق مسئولیت بین‌المللی ۲۰۰۱ اطمینان به عدم تکرار را از چنین کشوری درخواست نمود. اطمینان درخواست شده می‌تواند به صورت لفظی صورت گیرد گرچه تضمین به عدم تکرار باید بصورت عملی باشد که نحو رفتار دولت دانمارک برآید که دیگر مرتکب آن رفتار نشود. همچنین؛ جبران خسارت از دیگر مواردی است که در رابطه با عمل تخلف‌آمیز دولت دانمارک مطرح می‌شود. از دیگر مواردی که در بحث پیامدهای عمل متخلفانه مطرح است بحث جبران خسارت می‌باشد که جهت ترمیم روابط حقوقی که پیش از آن نقض شده است، مطرح می‌گردد.

۴-۲. جبران خسارت

جبران خسارت از دیگر پیامدهای حاصل از عمل متخلفانه بین‌المللی است که در نتیجه نقض تعهد دولت متخلف تحقق می‌یابد. ماده ۳۱ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ در خصوص جبران خسارات بیان می‌دارد که دولت متخلف باید زبانی که در نتیجه عمل متخلفانه به دولت زیان دیده وارد شده است را اعم از مادی و معنوی بطور کامل جبران نماید (ARSIWA, 2001: Art. 31). دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه نسل‌کشی اعلام داشت که صربستان باید عواقب عمل متخلفانه و خسارات و زیان‌های به وجود آمده ناشی از عمل خود را بطور کامل جبران نماید (Gattini, 2007: p. 707). منظور از جبران کامل خسارت سعی بر زدودن تمام آثار عمل غیرقانونی صورت گرفته است (فرشاد سعید، عیسی‌زایی، ۱۳۹۴: ۱۰). زیان‌هایی هم‌چون تصاحب غیر قانونی اشیاء یا سرزمین و غیره بصورت جبران خسارت مادی باید جبران گردد و زیان‌های

²⁰ . Whaling in the Antarctic

ناشی از تغییر یک وضعیت حقوقی باید بصورت اعاده وضع حقوقی به حالت سابق صورت پذیرد (مستقیمی، طارم سری، ۱۳۷۷: ۲۳۳). بنابراین، باید جبران خسارات در حقوق بین‌الملل را فراتر از مفهوم خسارات در حقوق داخلی دانست. دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی در قضیه کارخانه کوزوف به جبران خسارات وارده اشاره کرده است. جبران خسارت که در ماده ۳۱ مطرح گردیده است به اشکال متفاوتی جبران می‌گردد که در ماده ۳۴ کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ به آن پرداخته شده است که اعاده وضع به حال سابق^{۲۱}، غرامت^{۲۲} و جلب رضایت^{۲۳} را می‌توان از جمله آن دانست (ARSIWA, 2001: Art. 34). اعاده وضع به حال سابق را می‌توان بهترین حالت از جبران خسارات دانست (قاسمی، ستایش‌پور، ۱۳۹۹: ۲۰۴). ماده ۳۵ مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ به موضوع اعاده وضع به حال سابق پرداخته است و بیان می‌دارد که: «دولت مسئول عمل متخلفانه بین‌المللی ملزم می‌باشد که اعاده وضع به حالت سابق کند یعنی وضعیتی که از پیش وجود داشته است را دوباره برقرار کند به شرط اینکه اعاده وضع به حال سابق:

الف) از نظر مادی غیر ممکن باشد؛

ب) متضمن تحمیل تکلیفی خارج از تناسب با مزیتی که از اعاده وضع به حال سابق به جای پرداخت غرامت حاصل می‌گردد، نباشد». (ARSIWA, 2001: Art. 35).

بنابراین، دولت دانمارک که مرتکب ترک فعل در خصوص حفاظت از اموال و اشخاص مربوط به سفارت شده است، باید در راستای اعاده وضع به حال سابق ملزم به بازگرداندن تمام حالت به صورت قبل گردد. اعاده وضع همیشه ممکن نمی‌باشد و گاهی بازگرداندن وضع بع حالت سابق خود بسیار مشکل و ناممکن است (کرافورد، ۱۳۹۵: ۶۳۹). در قضیه کاستاریکا علیه نیکاراگوئه، کاستاریکا مدعی قطع درختان توسط نیکاراگوئه بود که در صورت پذیرش ادعا چون درختان دارای عمر بیش از ۲۰۰ سال بودند اعاده وضع به حال سابق غیر ممکن به نظر می‌رسد (کرافورد، ۱۳۹۵: ۶۴۰). و در جایی که اعاده وضع به حال سابق ممکن نباشد، ملزم به پرداخت غرامت به دولت ایران بر طبق ماده ۳۶ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ گردد. این ماده، دولت مسئول را بابت خساراتی که جانب او به دولت زیان‌دیده وارد آمده، در صورتی که اعاده وضع به حال سابق ممکن نباشد، ملزم به جبران نموده است (ARSIWA, 2001: Art. 36). این روش معمول‌ترین روش در رویه محاکم بین‌المللی است (فرشاد سعید، عیسی زایی، ۱۳۹۴: ۱۱). دولت دانمارک در خصوص ترک فعل صورت گرفته در عدم برقراری امنیت سفارت‌خانه با توجه به مفاد ماده ۳۱ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین‌الملل ۲۰۰۱ باید خسارات وارده را بصورت کامل جبران نماید (ARSIWA, 2001: 31). همچنین، در خصوص خساراتی که بازگرداندن آن به حال سابق ممکن نباشد، دولت دانمارک بر طبق مفاد ماده ۳۵ و ۳۶ ملزم به پرداخت غرامت به کشور جمهوری اسلامی ایران که در اینجا دولت زیان‌دیده می‌باشد، است (ARSIWA, 2001: Arts 35&36).

21 . Restitution

22 . Compensation

23 . Satisfaction

نتیجه گیری

حمله به سفارت جمهوری اسلامی ایران در دانمارک که باعث اعتراض مقامات سیاسی دولت ایران از جمله وزارت امور خارجه همراه شد و باعث فراخواندن سفیر دانمارک به وزارت امور خارجه گردید نه تنها از لحاظ سیاسی بلکه از لحاظ حقوقی مورد بررسی است که بنا بر آنچه گذشت از منظر حقوق بین الملل مخصوصا از لحاظ قواعد حقوق دیپلماتیک و حقوق مسئولیت بین المللی قابل بررسی است. حمله به سفارت از سوی فرد مسلح صورت گرفته است و از لحاظ اینکه بر طبق کنوانسیون وین ۱۹۶۱ و همچنین کنوانسیون وین ۱۹۶۳ در خصوص روابط کنسولی عمل صورت گرفته متخلفانه محسوب و نقض تعهد بین المللی دولت دانمارک محسوب می گردد. بر این اساس در خصوص روابط دیپلماتیک، دول پذیرنده بر طبق مواد ۲۲ و ۲۹ کنوانسیون وین ۱۹۶۱ و ماده ۳۱ و ۵۹ کنوانسیون وین ۱۹۶۳ ملزم به حفاظت از اماکن و کارمندان دیپلماتیک کشور فرستنده هستند و ترک فعل صورت گرفته نقض تعهد مزبور شناخته می شود که نقض تعهد صورت گرفته باعث ایجاد مسئولیت بین المللی برای دولت دانمارک است. دولت دانمارک در راستای حفاظت از اماکن و افراد دیپلماتیک دچار ترک فعل شده است بنابراین، عمل صورت گرفته بر طبق ماده ۲ از مجموعه مواد کمیسیون حقوق بین الملل ۲۰۰۱ به دولت دانمارک منتسب است. همچنین ماده ۲ عمل متخلفانه را در صورتی قابل تحقق می داند که نقض تعهد بین المللی باشد. نقض تعهد بین الملل را در این خصوص، همان قواعد مندرج در کنوانسیون وین ۱۹۶۱ در خصوص روابط دیپلماتیک است، که دولت دانمارک ناقض آن محسوب است. مسئولیت ناشی از عمل متخلفانه بین المللی دولت ها، پیامدهایی را در پی خواهد داشت که توقف و تضمین عدم تکرار و همچنین جبران خسارات از جمله آن است. البته همانطور که در مورد توقف بیان نمودیم در این قضیه بحث توقف عمل متخلفانه قابلیت امکان سنجی ندارد و نمی توان دولت دانمارک را به توقف عمل تخلف آمیز بین المللی صورت گرفته محکوم نمود. زیرا که توقف در جایی مطرح می گردد که عمل تخلف آمیز مستمر باشد حال که در این قضیه به دلیل مستمر نبودن عمل دولت دانمارک نمی توان چنین ادعایی را مطرح نمود. اما در خصوص تضمین به عدم تکرار قضیه با توقف متفاوت است و چون خوف آن می رود که در آینده چنین اقدامی از سوی دولت دانمارک تکرار گردد و با توجه به اینکه از تضمین به عدم تکرار ناظر به آینده است، می توان درخواست تضمین به عدم تکرار را مطرح نمود. همچنین با توجه به خساراتی که از سوی فرد متعرض به کارمند سفارت و وسایل نقلیه متعلق به سفارت جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته است، دولت دانمارک را باید مسئول جبران خسارت وارد آمده از طریق اعاده وضع به حالت سابق و یا پرداخت غرامت به جمهوری اسلامی ایران در مواردی که اعاده وضع به حال سابق ممکن نباشد، است.

منابع:

الف. فارسی

کتاب

۱. ضیائی بیگدلی، م.ر.، *حقوق بین الملل عمومی*، انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۱.
۲. سیفی، س.ج.، *حقوق مسئولیت بین المللی گفتارهایی در مسئولیت بین المللی دولت*، انتشارات شهر دانش، ۱۴۰۰.

۳. صدر، ج.، حقوق دیپلماتیک و کنسولی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۱.
۴. ابوالفوا، ا.، حقوق دیپلماتیک (رهیافت اسلامی)، ترجمه سید مصطفی میرمحمدی، انتشارات سازمان مطالعه و تدیون کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۹۳.
۵. دهخدا، ع.ا.، لغتنامه دهخدا، جلد چهارم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
۶. لنگرودی، م. ج.، ترمولوژی حقوق، چاپ ۲۵، انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۲.
۷. مستقیمی، ب.، و طارم سری. م.، مسئولیت بین‌المللی دولت با توجه به تجاوز عراق به ایران، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۸. کرافورد، ج.، حقوق مسئولیت بین‌المللی (قواعد عمومی)، ترجمه علیرضا ابراهیم گل و همکاران، تهران، نشر سنگلج، ۱۳۹۵.

مقالات

۹. قاسمی، غ.ع.، و ستایش پور.م.، "مسئولیت بین‌المللی آمریکا در شهادت سلیمانی"، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، سال هفتم، شماره دوم، ۱۳۹۹.
۱۰. کاظم بیکی، م.ع.، "روابط ایران و دانمارک"، فصلنامه تاریخ روابط خارجی، سال پانزدهم، شماره ۵۸-۵۹، بهار و تابستان ۱۳۹۳.
۱۱. فرشاد سعید، پ.، و عیسی‌زایی، م.ل.، "مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در پیشگیری و جبران خسارات ناشی از آلودگی‌های فرامرزی"، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم کشاورزی و محیط زیست، ۱۳۹۴.
۱۲. فرخی، م. ح.، "مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در حقوق بین‌الملل (با تاکید بر حقوق مصونیت اماکن دیپلماتیک)"، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در علوم انسانی، ۱۳۹۵.
۱۳. منصوریان، ن.ع.، «دیوان داوری ایران_ آمریکا مظهر برخورد دو تمدن در عرصه حقوقی»، پژوهش حقوق عمومی، شماره ۵، دی ۱۳۸۰.

انتشارات رسمی

۱۴. مجموعه معاهدات دولت علیه ایران با دول خارجه، به کوشش: موتمن الملک، تهران ۱۳۲۸. ق/ ۱۹۰۸م.

سایت اینترنتی

۱۵. پایگاه اطلاع رسانی دولت (۱۴۰۱)، امور خارجه، <https://dolat.ir>.
۱۶. پایگاه اطلاع رسانی ریاست جمهوری (۱۳۹۹)، دیدارهای خارجی، <https://www.president.ir>.

ب. انگلیسی

Book

17. Tomuschat, C, and Thouvenin, J.C, eds. *The Fundamental Rules of the International Legal Order: " jus Cogens" and Obligations" erga Omnes":[Berlin Workshop]*. Brill, 2006.

Articles

18. Ross, M.S. (1989). Rethinking diplomatic immunities: A review of remedial approaches to address the abuses of diplomatic privileges and immunities." *Am. UJ Int'l L. & Pol'y* 4 (1989): 173.
19. Gattini, A. "Breach of the Obligation to Prevent and Reparation Thereof in the ICJ's Genocide Judgment." *European Journal of International Law* 18.4 (2007): 695-713.

Documents

20. ILC (2001). Draft Article on International Responsibility of states (ARSIWA).
21. ILC Commentary (2001).
22. Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961).
23. Vienna Convention on Diplomatic Relations (1963).

Cases

24. International Court of Justice, Case Concerning the Arrest Warrant Of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo V. Belgium) 2002.
25. International Court of Justice, Case Concerning Activities Carried out by Nicaragua In The Border Area (Costa Rica V. Nicaragua) And Construction of The Road in Costa Rica Along the San Juan River (Nicaragua V. Costa Rica), 2015.
26. International Court of Justice, Case Concerning Whaling in the Antarctic (Australia V. Japan: New Zealand Interviewing), 2014.
27. International Court of Justice, Case Concerning Gabcikovo Nagymaros Project (Hungary/ Slovakia) 1997.
28. International Court of Justice, Case Concerning Unites States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran) 1981.
29. International Court of Justice, Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua V. United States of America) 1986.

Site

30. Ministry of Foreign Affairs Islamic Republic of Iran (1401), news, <https://en.mfa.gov.ir/>.